

Azərbaycan xalqının azadlıq mübarizəsinin şanlı qəhrəmanlıq səhifəsi olan 20 Yanvar faciəsindən 32 il ötür. Ötən müddət ərzində ciddi müzakirə predmetinə çevrilən mühüm məqamlardan biri bu qanlı cinayəti törədənlərin hüquqi məsuliyyətə cəlb olunaraq layiqli cəzalarını almaları məsələsidir. Təbii ki, bunun üçün kifayət qədər hüquqi əsaslar mövcuddur. Ümumiyyətlə, beynəlxalq hüquq normalarına, müvafiq konvensiyalar və sazişlərə uyğun olaraq 20 Yanvar faciəsi həm sülh və insanlıq əleyhinə cinayət, həm də hərbi təcavüz kimi qiymətləndirilə bilər.

Əvvəla qeyd etmək lazımdır ki, tarixə “Nürnberq prosesi” kimi daxil olmuş beynəlxalq tribunalın qərarı ilə Almaniyanın ali dövlət və hərbi xadimləri dünya və insanlıq əleyhinə qəsd (mülki əhalinin qırılması, onunla qəddar davranış, ictimai və şəxsi əmlakın talanması və s.) hazırlamaqda və həyata keçirməkdə ittiham olunublar. Məhz buna görə indiyədək dünyanın hər yerində dövlət orqanları və ictimai hərəkatlar bütün rütbə və mənəblərdən olan nasist cinayətkarları aşkara çıxarırlar və ədalət məhkəməsinə verirlər. Nürnberq prosesi tarixdə təcavüzü ən ağır cinayət elan etmiş ilk beynəlxalq məhkəmədir.

Nürnberq Beynəlxalq hərbi Tribunalının Nizamnaməsinin 6-cı maddəsində “sülh və insanlıq əleyhinə cinayət” məfhumunun elementləri aydın göstərilib: mülki əhalini öldürmək, işgəncə vermək, şəhər və kəndləri dağıtmaq, siyasi, irqi və ya dini motivlərə əsasən, mülki əhalini təqib etmə və s. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Statutunun (Roma Statutu) 7-ci maddəsində isə “insanlıq əleyhinə cinayət”in təsvirində bu anlayışlardan istifadə olunur: “qəsdən və məqsədyönlü hücum”, “mülki şəxslərə qarşı genişmiqyaslı və sistematik hücumlar çərçivəsində həyata keçirilən adamöldürmə”, “məhv etmə, işgəncə” və s. Statutda təsbit edildiyi kimi, hadisə zamanı insanların məhv edilməsi, yoxa çıxarılması, siyasi, irqi, etnik, mədəni motivlərə görə təqib edilməsi, işgəncə, qəsdən güclü iztirablara sə-

sambleyasının “Təcavüzün Tərifləri haqqında” 3314 sayılı qətnaməsində yazılır: “Təcavüz bir dövlətin digər dövlətin suverenliyi, ərazi bütövlüyü və ya siyasi müstəqilliyi əleyhinə bu və ya digər şəkildə BMT Nizamnaməsinin tələblərinə zidd olan silahlı güc tətbiq olunmasıdır”. Həmin qətnamədə təcavüzkar və təcavüz qurbanı

İstintaq materiallarının 68 cildi haradadır?

20 Yanvar faciəsinin sifarişçilərinin və icraçılarının ədalət mühakiməsinə cəlb edilməsi beynəlxalq hüququn tələbidir

bəbolma və ya ağır bədən xəsarətləri, yaxud fiziki və ya psixi sağlamlığa mühüm ziyan vurmaqdan ibarət olan digər qeyri-insani hərəkətlərə yol verilməsi sülh və insanlıq əleyhinə cinayətdir. Beləliklə, beynəlxalq hüquq normaları 20 Yanvar faciəsini, sözün əsl mənasında, insanlıq əleyhinə cinayət faktı kimi qiymətləndirməyə imkan verir.

O da qeyd edilməlidir ki, SSRİ və Azərbaycanın o zamankı rəhbərlərinin, habelə 1990-cı ilin yanvarında Azərbaycana soxulmuş sovet hərbi kontingentinin hərəkətlərində Nürnberq prosesində pislənmiş bütün əlamətlər var. Azərbaycanın siyasi rəhbərliyi nəinki istefaya getməmiş, hətta belə bir məqamda susmağı daha üstün tutmuşdu. SSRİ Baş Prokurorluğunun ədliyyə polkovniki V.Medvedyev istintaq qrupu hərbiçilərin hərəkətlərində cinayət tərkibinin olmaması nəticəsinə gəlmişdi və 20 iyul 1990-cı il tarixində cinayət işinə xitam verilməsi qərarı qəbul edilmişdi. 100 cildlik istintaq materiallarının 68 cildi Bakıdan Moskvaya, keçmiş SSRİ Prokurorluğuna aparılmışdı və geri qaytarılmayıb.

Bunlarla yanaşı, BMT Baş As-

qismində suveren dövlət göstərilir. 20 Yanvar hadisəsi SSRİ ordu hissələrinin Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasına qeyri-qanuni surətdə yeridilməsi nəticəsində törədilmiş genişmiqyaslı faciə idi. SSRİ-nin yarıdılması haqqında müqaviləyə və onun Konstitusiyasının 81-ci maddəsinə əsasən İttifaqa daxil ölkələr, o cümlədən Azərbaycan SSR suveren dövlət idi. Ona görə də sözügedən hücum respublikamızın suveren hüquqlarının pozulması faktı olduğuna görə hərbi təcavüz xarakteri daşıyır.

Nəhayət, 20 Yanvar faciəsində kütləvi qırğın elementləri olduğundan bu hadisə beynəlxalq humanitar hüququn, o cümlədən BMT-nin Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi, Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt və digər beynəlxalq hüquqi sənədlərin tələblərinin pozulması faktı olmaqla yanaşı, Cenevrə konvensiyası və onun müvafiq protokollarına tam ziddir.

Nəticə etibarilə, 20 Yanvar faciəsi beynəlxalq hüquqi məsuliyyətdən yayınmış hərbi cinayətdir. Onun sifarişçiləri və icraçılarının ədalət mühakiməsinə cəlb edilməsi isə beynəlxalq hüququn tələbidir.